

КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 947.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/24>**Динікова Л. Ш.**

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЖАНРОВА СТРУКТУРА ПЕРШОГО КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ «ТЕРДЖИМАН»

Дана стаття досліджує особливості публіцистики першого кримськотатарського періодичного видання «Терджиман» – його структуру, жанрові особливості, а також вплив на тогочасне суспільство. Газета «Терджиман» стала потужним чинником впливу, що сприяв подоланню правового нігілізму, заклав основи підвищення загального рівня освіченості та правової культури в мусульманському суспільстві.

У статті аналізуються тексти, характер викладу матеріалу, багатогранність публіцистичних прийомів, жанрова структура «Терджимана», досліджується її загальна специфіка та характерні особливості. Зокрема – інформаційно-аналітичні й художньо-публіцистичні жанри.

Матеріали газети являють собою зріз етнології, педагогіки, історії, автентики, соціології, економіки, літератури і публіцистики XIX–XX ст. тюркомовних народів загалом, та кримських татар зокрема. І можуть стати багатю основою для досліджень у відповідних напрямках.

І. Гаспринський був справжнім художником слова і створив власний літературний стиль, характерними особливостями якого є простота, сконцентрованість і прозорість. Внутрішню архітектуру газети «Терджиман» можна назвати неструктурованою, навіть випадковою, проте, незважаючи на це, матеріали, представлені на її сторінках, втілюють у собі творчі сили нації, відображають її ментальність, а також формують нові жанри, відсутні поки у кримськотатарській літературі, але які стануть її невід'ємною частиною. У своїй діяльності І. Гаспринський звертався до жанрів інформативних (хроніка, віньєтка, огляд, кореспонденція тощо), аналітичних (правдиві статті) та художньо-публіцистичних (газетне оповідання, фейлетон, нарис). Його творчість мала великий вплив на кримськотатарське суспільство, формування його публіцистичної традиції, характерні їй засоби вираження думок і подачі матеріалу. А разом з цим – і на розвиток кримськотатарського суспільства, підвищення рівня його правової освіченості, загального культурного розвитку.

Аналіз повної палітри прийомів та засобів «Терджиману» дає можливість виокремити його композиційну модель, окреслити жанрово-стилістичні особливості інформаційних, аналітичних та художньо-публіцистичних текстів, розміщених на сторінках першої кримськотатарської газети. А це, в свою чергу, дає змогу дослідити основи, прослідкувати шлях зародження, становлення і розвитку кримськотатарської публіцистики.

Ключові слова: кримськотатарська публіцистика, жанр, культура, архітектоніка, національна журналістика.

Постановка проблеми. Публіцистика – особливий напрямок літературної діяльності людини, це особлива галузь суспільно-політичної діяльності, інструмент впливу та «рупор» суспільства, що засобами художнього відображення і науково-соціологічного вивчення малює картину життя народу, як на місцевому, дрібному, рівні, так і на загальному. Публіцистика поєднує в собі різні форми, течії

і жанри. В історії тюркомовних народів Криму, та й усього мусульманського суспільства Російської імперії, саме цьому літературному напрямку випало стати рушієм та формуючою силою соціальних процесів, фактором розвитку культурного, освітнього, правового. А також – основним інструментом налагодження міжкультурної комунікації та взаємопорозуміння ісламського і християнського світів.

Говорячи про значення газети «Терджиман» в історії тюркських народів, відомий татарський просвітитель Джамалетдін Валіді зазначав, що «Терджиман» для них стала явищем більш значущим, ніж «Times» для Європи [1]. Адже саме «Терджиман», заснована Ісмаїлом Гаспринським у 1883 р., відіграла особливу роль у культуротворчих та міжкультурних процесах на рубежі XIX–XX ст.

Газета стала першим періодичним виданням кримських татар. Її діяльність мала вирішальний вплив на розвиток їх культури, літератури, освіти; стала взірцем для розвитку публіцистики. На принципах та ідеях, викладених на сторінках «Терджиману», виховувалися майбутні вчені, письменники, педагоги і політики.

Проте жанрова структура видання досі не отримала достатньої уваги серед дослідників, не стала предметом детального вивчення. Тому потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема жанрової структури «Терджиману» у тій чи іншій мірі висвітлювалась у різних наукових дослідженнях. Так, зокрема, Ганкевич В.Ю. торкався її у біографічному нарисі, присвяченому І. Гаспринському [2]. Також огляд цього питання можна знайти у деяких публікаціях Ситмететової С.А. [3].

Формулювання цілей статті. Основним завданням даної статті є з'ясування жанрової структури газети «Терджиман», її стильових, тематичних особливостей, проблематики, аналіз новаторського підходу у змістовому наповненні сторінок видання. І крізь призму закладених нею засад простежити шлях формування кримськотатарської публіцистики.

В процесі дослідження використано джерелознавчий і зіставний методи, а також контекстуальний аналіз спадку І. Гаспринського, представленого у текстуальному наповненні видання.

Виклад основного матеріалу. «Терджиман» увібрала у себе і відобразила погляди видатного просвітителя і мислителя І. Гаспринського, торкаючись питань розвитку мусульманського суспільства та налагодження міжкультурної комунікації. Газета стала оригінальним явищем кримськотатарської культури межі XIX–XX ст., на її шпальтах виникли нові художні й публіцистичні жанри, не характерні для тогочасної тюркомовної літератури Криму, висвітлювався широкий спектр різноманітних тем. Тому навколо видання згуртувалися творчі сили нації, а його діяльність привернула велику увагу різних прошарків населення.

І. Гаспринський мав не абиякий літературний хист, був справжнім майстром слова і сформував особистий художній стиль, що вирізнявся простотою, стислістю й доступністю викладу. Це була саме та мова, що якнайкраще слугувала цілі, поставленої просвітителем перед собою – об'єднати, згуртувати мусульман, підвищити рівень їх правової та загальної освіченості.

Інформаційні жанри. Замітки стали чи не найпоширенішим типом матеріалів на сторінках «Терджиману». У невеликих за обсягом інформаційних текстах І. Гаспринський подавав відомості про найрізноманітніші події та явища: тематика статей охоплювала питання науки, культури, мистецтва, побуту, намагаючись відобразити все розмаїття життя людей. Причому як мусульманського світу, так і світу загалом. «Терджиман» розповідав про суспільно значущі новини, передові наукові дослідження та про факти повсякденного побуту, містив безпосередні спостереження і думки І. Гаспринського.

Основний потік інформаційних публікацій видання формує подієва замітка. Рубрики «Місцеві відомості», «Внутрішні відомості», «Відомості», «Різні відомості» простою і зрозумілою мовою висвітлюють актуальні процеси, явища, події, ситуації та факти. Шпальта газети містять відомості надзвичайно широкого спектру, різні за своїм характером і ступенем значущості: починаючи від звітів зібрань і з'їзди, розповідей про діяльність організацій, закінчуючи замітками сільськогосподарського спрямування, повідомленнями про погодні умови чи описом непересічних подій з життя пересічних громадян.

Розділ «Суміш», який часто з'являвся на сторінках «Терджиману», містив переважно замітки-поради. Зазвичай це були поради по доведенню, господарству тощо, наприклад такі замітки, як: «Фарбування шовку», «Чудодійна суміш від ломоти при нежитю чи ревматизмі», «Покращення груш через прищеплення яблунь» тощо.

Події зі світу культури та мистецтва висвітлювалися у замітках-анонсах. І. Гаспринський розміщував на шпальтах «Терджиману» повідомлення про різноманітні виставки, літературні новинки, благодійні заходи тощо. Так, наприклад, у № 16 за 1885 р. міститься замітка про вчителя міської школи – Бакіра Ефенді, що уклав «Керівництво до правопису» і у співавторстві з учителем Аджи Халілем створив «Географію Росії» та «Початкову арифметику». Далі редактор розповідає, що деякий поборник просвіти наразі працює над «Азбукою за новою системою» та «Граматиною»,

а також йде підготовка перекладів художніх творів. Наприкінці І. Гаспринський зазначає: «Ми дивимось на ці факти як на весну пробудження розуму наших мусульман».

Цікавою особливістю заміток «Терджиману» є те, що зазвичай вони не мають суто фактологічного характеру. Їх тексти містять також розгорнуту оцінку І. Гаспринським ситуації, що висвітлюється, морально-повчальну складову. Таким чином, замітки, окрім інформаційного, набувають ще й аналітичного характеру. Яскравим прикладом такого підходу до викладу матеріалу може стати № 2 за 17 січня 1884 р., на першій шпальті якого розміщено замітку про загибель безпритульного чоловіка від виснаження. Текст замітки сформовано наступним чином: починається вона повідомленням про смерть чоловіка, потім викладено думки І. Гаспринського на тему гуманізму і ставлення до ближнього, далі йде фактаж про особу загиблого, його сім'ю, і завершується зверненням автора до сина померлого та його совісті.

Іншим прикладом інформаційного жанру є кореспонденції. Звертаючись до них, І. Гаспринський розповідав про соціальні проблеми, економічне становище і політичне життя в певному регіоні, населеному тюркомовними народами. Зокрема, у формі кореспонденцій на сторінках «Терджиману» знаходили своє відображення мандрівки просвітника країною та закордонням. Кореспонденціям І. Гаспринського характерна особлива наочність, автор щедро оздоблює тексти подробицями побуту, наповнює їх деталями. Це особлива прикмета його літературного стилю. Тексти цього жанру просвітник вибудовує, спираючись на факти дійсності та прагнучи якнайповніше відобразити всі прояви життя у його повноті. Проте авторська позиція завжди є домінуючою.

Інколи просвітник вдається до вишуканого східного стилю художнього слова. Саме у такій манері він розповідає про офіційні події і зустрічі з можновладцями.

Мандрівки видавця описуються у більш простому стилі, що наближає їх «до літературного епістолярного жанру мандрівника» [2, с. 182]. Це, зокрема, «Кілька днів у Стамбулі» (№ 16 за 1885 р.), «Великий бал у Зимовому палаці» (№ 4 за 1893 р.), «Від Бахчисарая до Ташкента» (№ 29–43 за 1893 р.). Нерідко кореспонденції на сторінках «Терджиману» з'являлися не окремими статтями, а цілими циклами під загальним заголовком упродовж декількох номерів (такою є, зокрема, «Від Бахчисарая до Ташкента»).

Час від часу у «Терджимані» публікувалися ювілейні привітання чи некрологи видатних діячів науки та культури, як вітчизняних, так і закордонних. Адже І. Гаспринський уважно слідкував за подіями у світі і вважав за необхідне висвітлювати і такі їх аспекти.

Аналітичні жанри. Саме на сторінках цієї газети знайшов свій розвиток такий аналітичний жанр публіцистики, як стаття. Написані у цьому жанрі тексти, переважно висвітлювали актуальні, животрепетні події, що розгорталися на теренах Російської імперії, у житті кримськотатарського народу чи у мусульманському світі загалом. Кожен черговий номер «Терджиману» відкривався аналітичною редакційною статтею, їх публікували на регулярній основі. І, зазвичай, вони є «стержнем» номера. Лейтмотивом їх текстів стали слова І. Гаспринського, надруковані ще у першому номері: «Розпочинаючи справу в ім'я Аллаха, беремося за перо задля служіння правді та просвіті». Статті-передовиці І. Гаспринського спрямовані на сприйняття думки, автор чітко ставить перед собою таке завдання і рухається у цьому напрямку, використовуючи засоби логічного переконання та впливу на розум і почуття читача.

Тексти редакційних статей вирізняються глибоким аналітичним характером. І. Гаспринський не просто розповідає про суспільні процеси і явища, розкриваючи їх суть. Майже завжди він пропонує рішення або рекомендації, засновані на його баченні ситуації та переконаннях. Переважно це доволі оригінальні рішення. Тематика статей надзвичайно широка і охоплює практично всі напрями життя кримських татар. Навіть делікатні проблеми співіснування в одній державі спільнот різних національностей та віросповідань. Просвітник ретельно добирає факти, аналізує їх, висвітлює причинно-наслідковий зв'язок між ними і явищами, що призвели до них, розгорнуто аргументує свої думки.

Наприклад, № 11 за 1885 р. відкриває стаття «З приводу заворушень у с. Сулеєвому». В основі статті лежить справа, розглянута Казанською судовою палатою, про повстання селян проти законної влади. Причиною заворушень стало введене у Самарському земстві обов'язкове страхування худоби від чуми. Проте громади деяких селищ відмовились підкоритись, що і призвело до конфлікту. І. Гаспринський, висвітливши події, відзначає, що йому прикро, адже він не знав про цю справу раніше, інакше міг би пояснити селянам суть вимог земств і ставлення до них шарі-

ату, бо ж очевидно, що причиною конфлікту стало неповне розуміння людьми поставлених перед ними вимог. Далі у контексті цієї справи І. Гаспринський розмірковує про становище релігії і гідну поведінку мусульман. Висловлює свою думку щодо того, як варто було діяти владі, аби уникнути такого розвитку подій. І врешті стає на захист осуджених в результаті судового розгляду, доводячи, що діяли вони не зумисне.

Особлива цінність повчань І. Гаспринського в тому, що вони не ситуативні – їх можна однаково ефективно застосовувати й в інших, не тотожних випадках. Це робить роздуми автора корисними для уникнення непорозумінь і конфліктів у майбутньому, а не просто аналізом окремо взятих подій: «Це демонструє ще раз, як обережно й обачливо потрібно діяти різним діячам, якщо вони бажають досягти практичних результатів від своєї діяльності».

Передовиця № 23 за 1883 р. містить статтю І. Гаспринського «Питання просвіти російських мусульман», що займає більше, як півтори шпальти. Це загально-дослідницький матеріал, який висвітлює глобальні проблеми розвитку тогочасної мусульманської спільноти. Автор детально розглядає актуальні для його часу питання просвіти мусульман, поширення між ними російської мови, створення спеціальних навчальних закладів, як початкових, так і вищих.

Характерною ознакою статей за авторства І. Гаспринського є масштабність авторського погляду, глибина занурення у матеріал, універсальність узагальнень і висновків. Вибудовуючи логіко-подієвий ланцюжок, І. Гаспринський переконує читачів у правильності позиції, що займає. При цьому він не покладався виключно на обґрунтованість своїх аргументів, а вільно доповнює їх засобами емоційного впливу.

Саме статті І. Гаспринського ввібрали і донеśli до широких мас низку важливих ідей просвітника. Такою, наприклад, була позиція про необхідність додати до програми традиційних національних шкіл, навчання у яких базується на звуковий метод, ще і якогось ремесла.

Художньо-літературні жанри. Перші зразки публіцистики за авторством І. Гаспринського були надруковані ще у 1871–1875 рр. і висвітлювали досвід його мандрівок Європою, Африкою та Азією, розповідаючи про східне життя [2, с. 180]. Дописи того часу публікувалися у газетах Санкт-Петербурга, Москви й Одеси. Проте більшість його публіцистики побачила світ саме у газеті «Терджиман».

Художньо-публіцистичні твори публікувалися у «Терджимані» поруч із інформаційними матеріалами та аналітичними статтями. Вони ввібрали у себе дух животрепетних подій мусульманського світу. Їх метою було не просто інформувати читача, а й естетично виховувати його, формувати художній смак. Саме висока художність є характерною ознакою творів І. Гаспринського у цьому жанрі, їм властива не лише краса стилю й аргументованість поглядів, характерні творчості І. Гаспринського загалом, а й експресія викладу, влучне і дотепне висвітлення серйозних соціокультурних проблем. Такі твори обов'язково мають суспільно-значимий складник, насичені емоційно і сповнені яскравим спектром почуттів автора.

Художньо-публіцистичні твори представлені на сторінках «Терджиману» нарисами, фельетонами та памфлетами. Вони публікувалися майже у кожному номері, тематика їх текстів висвітлює різноманітні сторони життя та побуту кримотатар: стан жіноцтва, народне життя, повсякденні клопоти тощо. І. Гаспринський спрямовував свої твори на широке коло читачів, прагнучи пробудити у них бажання до світоглядних і філософських міркувань, що з рештою приведуть до певних висновків. Особлива роль відводилася формуванню осмислених поглядів на життя суспільства, залученню людей до активної участі у ньому. Прикладами таких творів можуть слугувати «Звернення до єгипетського феллаха», «Про дещо», «Листи Бабай-Рахіма» та багато інших.

Також не обійшов увагою І. Гаспринський і пізнавальні тексти. Наприклад, у № 11 за 1883 р. публікується «Нарис історії кораблебудування». Мета подібних творів – розширити загальний світогляд кримських татар, долучати просте населення до новітніх досягнень науки і техніки, познайомити зі зразками мистецтва й літератури.

Особливе місце на шпальтах «Терджиману» займають проблемні нариси, що публікуються дуже часто. Ці твори покликані насамперед проаналізувати важливі проблеми в їх конкретних проявах: вчинках окремо взятих людей та колективів. Вони являють собою синтез великої кількості різноманітних фактів, їх глибоке осмислення, що дає змогу автору розгорнуто висловлюватися з приводу актуальних проблем. До проблемних нарисів належать, зокрема, «Два слова про перелюб», опублікований у № 53 за 1886 р., цикл «Життя й друк у Туреччині», що друкувався з № 41 за 1884 р. по № 9 за 1885 р. тощо.

Напротивагу текстам серйозного викладу, фельетони розкривали талант І. Гаспринського як

сатирика. Майстерно використовуючи силу сміху, просвітник привертав увагу читачів до негативних процесів і явищ дійсності. Базуються тексти фейлетонів на фактах не лише широковідомих та очевидних, а й на рядових, звичайних, не помітних на перший погляд. І саме в цьому проявляється талант І. Гаспринського: в умінні підмічати малопомітні, але значимі насправді факти, розуміти їх суть, моральну основу. Узагальнюючи негативні сторони і прояви життя суспільства, І. Гаспринський тонко засуджує їх, демонструючи читачеві корінь зла та його наслідки.

Цікавий приклад фейлетону – допис, опублікований у № 6 за 1883 р. під псевдонімом Бабай-Рахім і назвою «Листи Бабай-Рахіма», у якому автор звертається до «Терджиману», як до свого сина. Бабай-Рахім пише, що у його місті Узун-Топе – яке, до речі, пропущене на всіх картах світу, бо знати його місцеположення немає потреби – люди поділяються на чотири категорії: люди знання; люди, які нічого не знають, але яких можна навчити і тоді вони перейдуть до першої категорії; люди, які нічого не знають і не хочуть знати, на них зважати не варто, бо вони самі по собі не шкідливі; люди, які нічого не знають, але переконані, що знають все – «Ось воно покарання Аллаха!» Далі Бабай-Рахім відмічає, що суспільна думка – «це щось таке, що розумних перетворює на дурнів, а дурнів робить розумними». Завершується оповідь відповідною повчальною історією.

Вершиною ж художньо-публіцистичної творчості І. Гаспринського варто вважати його есеї [2, с. 182]. Це невеликі за обсягом і вільні за композицією твори, у яких відобразилися особисті, суб'єктивні міркування, спостереження і враження І. Гаспринського. В їх основі – досвід і переживання, сформовані його діяльністю і на ниві видавничій, і на просвітницькій. Есеям, як і іншим творам автора, характерна логічність викладу, доказовість, наочність, тонка майстерність слова.

Есей «Береженого Бог береже», наприклад, являє собою міркування про людину й природу, спосіб життя та здоров'я. А есей «Російське мусульманство. Думки, замітки і спостереження» – роздуми на тему внутрішньої національної політики Російської імперії, її порівняння з іншими поліетнічними державами, насамперед європейськими.

Листи читачів. Окрім власних дописів різних жанрів, І. Гаспринський регулярно друкував на сторінках «Терджиману» листи, що надходили до редакції від читачів. Вони були різноманіт-

ного спрямування, проте, публікуючи їх, редакція зазвичай давала до них коментарі, тобто сам І. Гаспринський у такій формі висловлював свою думку щодо написаного у листі та відповідав на нього. Так, наприклад, у № 26 за 1883 р. міститься лист А. Абібулли Ефенді, де той погоджується зі статтею, опублікованою раніше в одному із номерів «Терджиману», про недостатню оплату народним вчителям, не відповідну їх тяжкій праці. Та додає, що, на його думку, заробітна платня мулл і хатибів також несправедливо мізерна. І. Гаспринський відповідає на це, серед іншого: «потрібно подумати про достойне утримання духовенства». Інший приклад діалогу із читачем знаходимо у № 2 за 1884 р., де частково опубліковано лист Улли Анварева, який розмірковує над можливістю поєднання ісламу та цивілізації. Редактор робить примітку, що публікує цей лист, бо вважає його цікавим як за змістом, так і за мовою.

Листи читачів, що публікувалися у газеті, були не просто способом вступити в діалог із аудиторією чи заповнити сторінки додатковим матеріалом. Вони являли собою форму зворотного зв'язку, що дозволяла редактору оперативно відслідковувати реакцію читачів на матеріали, що публікувалися у «Терджимані». Такий зворотній зв'язок був особливо важливим для ефективного провадження просвітницької діяльності. Адже з-поміж інших складнощів, незважаючи на поступовий характер дій та максимальну толерантність, І. Гаспринський неодмінно зустрічався з перепорою консервативності світогляду населення. Відгуки читачів, що надходили у формі листів до редакції, давали змогу зрозуміти, на чому варто зосередити більшу уваги, де змінити підхід чи темпи, щоб досягнути мети. До того ж, разом із листами І. Гаспринський отримував свіжі відомості про життя і проблеми населення.

Висновки. Перше періодичне видання кримських татар «Терджиман» заклало міцну основу для популяризації освіти і виховання серед широких мас населення, відіграло значну роль у справі поширення ідей міжкультурної комунікації на засадах рівності в умовах полікультурної держави. Воно поєднувало в собі різноманітні функції: від джерела інформації для тюркомовних народів Російської імперії, до порадики і вихователя естетичних цінностей, було рупором нових політичних ісламських сил і вікном у світ новацій науки та культури.

За роки свого існування «Терджиман» зібрав на своїх сторінках надзвичайне багатство матеріалів з етнології, історії, фольклору, економіки,

соціології, педагогіки, літератури і публіцистики тюркомовних народів і, насамперед, кримських татар межі XIX–XX ст. Це робить його невичерпним джерелом для досліджень у відповідних напрямках.

Та не менш важливою є жанротворча роль «Терджиману», що став взірцем для кримськотатарської публіцистики та періодики майбутніх поколінь, сформувавши і відточивши літературні жанри, нові на той час для кримськотатарської культури.

Список літератури:

1. Валидов Дж. Очерки истории образования и литературы татар. Казань, 1998. 81 с.
2. Ганкевич В.Ю. На службе правде и просвещению. Краткий биографический очерк Исмаила Гаспринского (1851–1914). Симферополь, 2000. 328 с.
3. Ситмететова С.А. Жанры и типы публикаций в газете «Терджман». *Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия «История»*. 2008. Т. 21 (60), № 1. С. 43–51.
4. Терджиман: науково-просвітницька газета / засновник І. Гаспринський. 1883–1914. 4 полоси.

Dynikova L. Sh. GENRE STRUCTURE OF THE FIRST CRIMEA TATAR PERIODICAL PUBLICATION “TERJIMAN”

This article examines the peculiarities of journalism of the first Crimean Tatar periodical “Terjiman” – its structure, genre features, as well as its influence on contemporary society. The newspaper “Terjiman” became a powerful factor of influence that contributed to overcoming legal nihilism, laid the foundations for raising the general level of education and legal culture in Muslim society.

The article analyzes the texts, the nature of the presentation of the material, the multifaceted nature of journalistic techniques, the genre structure of “Terjiman”, and examines its general specifics and characteristic features. In particular, informational-analytical and artistic-journalistic genres.

The materials of the newspaper represent a section of ethnology, pedagogy, history, authenticity, sociology, economics, literature and journalism of the XIX–XX centuries. Turkic-speaking peoples in general, and Crimean Tatars in particular. And they can become a rich basis for research in the relevant directions.

I. Gasprinsky was a true artist of words and created his own literary style, the characteristic features of which are simplicity, concentration and transparency. The internal architecture of the newspaper “Terjiman” can be called unstructured, even random. But, despite this, the materials presented on its pages embody the creative forces of the nation, reflect its mentality. And also formed new genres that are wasn't yet present in Crimean Tatar literature, but which will become an integral part of it. In his work, I. Gasprinsky turned to the genres of informative (chronicle, vignette, review, correspondence, etc.), analytical (true articles) and artistic and journalistic (newspaper story, feuilleton, essay). His work had a great influence on the Crimean Tatar society, the formation of its journalistic tradition, its characteristic means of expressing thoughts and presenting material. And along with that – the development of Crimean Tatar society, raising the level of its legal education, general cultural development.

The analysis of the full range of methods and means of “Terjiman” makes it possible to single out its compositional model, to outline the genre-stylistic features of informational, analytical and artistic-journalistic texts published on the pages of the first Crimean Tatar newspaper. And this, in turn, makes it possible to explore the foundations, to follow the path of birth, formation and development of Crimean Tatar journalism.

Key words: Crimean Tatar publicistic, genre, culture, architectonic, national journalism.